

7. Катеринчук П. Медіаполітика Росії як засіб політичного тиску у країнах ЦСЄ / П. Катеринчук // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2017. – Т. 35-36. – С. 283-294.

*Козюра Ігор Валерійович, доктор наук з державного управління,
професор кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНО- КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В одному зі своїх інтерв'ю для газети «Вечірній Харків» директор Центру краєзнавства ім. академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (далі – Центр) професор Сергій Куделко навів цікавий приклад: «Колись у Фрідріха II запитали: «Військова справа – мистецтво чи наука?» він відповів, що для людей розумних – це наука, для талановитих – мистецтво, а для посередніх – це ремесло». Так і з історією та краєзнавством» [2].

Підтвердженням цих слів може слугувати діяльність двох провідних центрів краєзнавства: згаданого харківського Центру (С. М. Куделко [4]) та Центру дослідження історії Полтавщини (О. А. Білоусько [3]), яким вдалося згуртувати навколо себе талановитих, творчих, працелюбних, залюблених у рідний край людей. Для них краєзнавство – як мистецтво.

Створені з ініціативи очільника Всеукраїнської спілки краєзнавців, академіка П. Т. Тронька, ці центри на практиці довели, як багато можуть зробити однодумці. Результати їх роботи вражають.

Перший в Україні університетський центр наукового краєзнавства був утворений наказом ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 18 березня 2008 р., офіційне відкриття відбулося 10 жовтня 2008 р. Центр був створений за підтримки Національної спілки краєзнавців України та функціонує як дослідницький структурний підрозділ Каразінського університету. Метою його діяльності є збереження і розвиток давніх традицій наукового краєзнавства Слобідської України, координація досліджень у галузі краєзнавства в Харківському класичному університеті, Харкові та на Слобожанщині.

З 2012 р. Центр носить ім'я Героя України, фундатора і першого голови відродженої Національної спілки краєзнавців України, видатного громадського і державного діяча, доктора історичних наук, академіка і віце-президента НАН України Петра Тронька (1915–2011).

Центр активно співпрацює з академічними й освітніми закладами гуманітарного профілю: НСКУ, Українським товариством охорони пам'яток історії і культури, іншими організаціями, передусім музеями, архівами та бібліотеками, національно-культурними об'єднаннями, релігійними громадами, а також з районними, міськими та обласною адміністраціями. За роки існування Центр отримав більше десяти грантів Харківської міської ради і Харківської обласної державної адміністрації. За участі співробітників Центру у Харкові та області встановлено чимало пам'ятників, пам'ятних і меморіальних дощок.

Плідні зв'язки налагоджені між Центром та іншими підрозділами: Центральною науковою бібліотекою, музеями та ін. На базі Центру проводяться заняття з історичного краєзнавства, екскурсії, надаються консультації зі створення експозицій музеїв і виставок, діють гуртки. Підрозділ є базою краєзнавчої та музейно-архівної навчально-виробничих практик історичного факультету. Важливим напрямком діяльності Центру є профорієнтаційна робота, яка здійснюється на базі закладів освіти, Палацу дитячої та юнацької творчості, Обласної станції юних туристів та ін. Також Центр надає консультації для вчителів міста та області, що викладають предмет «Харківщинознавство» [6].

У підрозділі реалізуються важливі проекти з публікації архівних матеріалів, краєзнавчої літератури, іншої друкованої продукції (насамперед – ювілейних збірок, енциклопедичної та довідкової літератури, путівників, різноманітних буклетів, календарів пам'ятних подій, інших видань). За участю працівників Центру підготовлений перший у країні підручник «Краєзнавство». Колектив популяризує історико-культурну спадщину регіону не лише у виданнях суто академічного профілю, але і в засобах масової інформації.

Співробітники регулярно беруть участь у роботі конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з актуальних проблем краєзнавства та пам'яткознавства, організовують конкурси студентських наукових робіт у галузі краєзнавства, надають допомогу викладачам, іншим зацікавленим особам у проведенні краєзнавчих досліджень, вивчають та узагальнюють досвід краєзнавчих осередків. Центром засновані щорічні премії на честь видатних істориків-краєзнавців П. Т. Тронька й А. Г. Слюсарського [1].

Для краян, хто захоплюється історією, краєзнавством, енциклопедичними дослідженнями, добре відомі діяльність і доробок регіонального науково-редакційного підрозділу – Центру дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради (далі НРП-Центр), що перетворився на потужний самодостатній осередок наукових та енциклопедичних досліджень.

Завдяки зусиллям і авторитету академіка П. Т. Тронька Президія Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України з метою забезпечення своєчасного випуску багатотомного науково-документального видання про жертв репресій в Україні ухвалили відповідні постанови від 6 квітня 1992 р. № 2256-ХІІ, від 11 вересня 1992 р. № 530. На їх виконання представником Президента України в Полтавській області було видано розпорядження «Про підготовку і випуск серії книг «Реабілітовані історією». Відповідно до зазначеного розпорядження міськрайвиконкоми, районні державні адміністрації мали створювати на місцях групи сприяння обласній редакційній колегії для вирішення нагальних практичних завдань. Але з часом стало зрозуміло, що для виконання таких завдань однієї редакційної колегії недостатньо – необхідне створення спеціального наукового центру, який би зміг об'єднати на регіональному рівні різні наукові інституції, фахівців-істориків та краєзнавців. Такий дослідницький центр незабаром було створено згідно з розпорядженням представника Президента України в Полтавській області від 15 лютого 1993 р. № 64 «Питання обласної редакційної колегії по підготовці та виданню серії книг «Реабілітовані історією».

Відтоді установа пережила кілька реорганізацій. Змінювалися керівники, тематика досліджень, матеріально-технічна база, підходи до виконання поставлених завдань. Якщо на етапі свого становлення НРП-Центр працював переважно над темою репресованих громадян (усього видано 5 томів серії «Реабілітовані історією»), то сьогодні на порядку денному науковців робота за кількома тематичними напрямками. Останні 12 років Центр дослідження історії Полтавщини очолює відомий історик, заслужений вчитель України Олександр Білоусько [3]. Ним було визначено пріоритети і спрямовано роботу невеликого колективу на виконання масштабних видавничих проєктів, у тому числі видання багатотомної регіональної енциклопедії «Полтавіка».

Також необхідно було продовжувати проєкт «Реабілітовані історією», згодом відповідно до державної програми – підготувати і видати обласний том «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років. Полтавська область»; за дорученням органів виконавчої влади у стислі терміни виконувати інші важливі історико-краєзнавчі видавничі проєкти, урахувуючи пам'ятні та ювілейні дати у житті держави та області.

Знаковим у літопису НРП-Центру став 2009 рік, коли за редакторством і співавторством О. А. Білоуська було видруковано перший із томів «Полтавіки» – «Релігія і церква». Згодом побачили світ ще дві книги тому «Образотворче та декоративне мистецтво» (2015 р.)

та 1 книга тому «Освіта і наука» (2018 р.). Це ґрунтовні регіональні тематичні енциклопедичні видання, аналогів яким немає у жодній області України.

Незважаючи на обмежені фінансові можливості, НРП-Центр продовжує виконувати значний обсяг науково-дослідної, науково-організаційної, науково-допоміжної роботи. НРП-Центр багато років створює тематичні інформаційні бази даних, які дозволяють реалізовувати непідйомні для інших наукових інституцій видавничі проекти. Центр є видавцем різних за тематикою багатосторінкових інформативних видань: «Тарас Шевченко і Полтавщина», «Полтавська філармонія-70», «Чорнобиль 1986–2016. Книга слави і пам'яті. Полтавська область» (до 30-ї річниці аварії на Чорнобильській АЕС), «Полтавщина. Шлях до незалежності. 1986–1991» (до 25-ї річниці проголошення незалежності України), «Українська революція 1917–1921. Полтавський вимір. Події, постаті, документи. 1917–1921», презентаційне видання «Полтавщина. Пам'ять віків: Альбом». Лише за останні роки установою підготовлено і видано близько 50 наукових, енциклопедичних та довідкових видань.

Практичні всі книги, підготовлені і видані НРП-Центром, одержують Гран-прі обласного конкурсу «Краща книга Полтавщини», представляють область на вітчизняних і міжнародних книжкових форумах. Робота НРП-Центру відзначена численними грамотами і подяками, у т. ч. Президента України, Українського інституту Національної пам'яті тощо.

Такі підходи з інституційного забезпечення розвитку місцевих досліджень через функціонування регіональних центрів краєзнавства, діяльність яких формують науковий, інформаційний та видавничий бренд областей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Звіт про роботу ТронькоЦентру протягом 2014-2016 рр. URL: <http://tronkocentr.karazin.ua/otchet-raboty-tsentra-kraevedeniya/> (дата звернення: 06.11.2019).
2. Киш С. Как в Харькове учатся на ошибках истории. URL: <https://vecherniy.kharkov.ua/news/75089/> (дата звернення: 06.11.2019).
3. Краєзнавець № 1 (Білоусько О.А.) *Козюра І. Шлях до успіху*. Полтава: АСМІ, 2018. С. 70-77.
4. Невтомний дослідник рідного краю (Куделко С.М.) *Козюра І. Шлях до успіху*. Полтава: АСМІ, 2018. С. 29-40.
5. Пустовіт Т. Від серії книг «Реабілітовані історією» до багатотомної регіональної енциклопедії «Полтавіка». Центру дослідження історії Полтавщини – 25 років. URL:

<http://zorya.poltava.ua/vid-serii-knig-reabilitovani-istoriieju-dobagatotomnoi-regionalnoi-enciklopedii-poltavika/>(дата звернення: 06.11.2019).

6. Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька. URL: <http://tronkocentr.karazin.ua/pro-nas/>(дата звернення: 06.11.2019).

*Криськов Андрій Анатолійович, доктор історичних наук,
доцент, завідувач кафедри Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

РЕФОРМА 30 ЛИПНЯ 1863 РОКУ В ГУБЕРНІЯХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНІ

Земельна реформа, започаткована 30 липня 1863 р., є порівняно мало вивченою, оскільки стосувалася вона чітко визначених регіонів колишньої Російської імперії. Проведена з політичних міркувань, вона виявилася значно радикальнішою, а її вплив на соціально-економічний і, опосередковано, на політичний розвиток колишніх губерній Правобережної України, потребує оцінки у розрізі регіональної політики російського самодержавства.

Визначальне місце в еволюції відносин землеволодіння в українських губерніях колишньої Російської імперії займає реформа 19 лютого 1861 р. Вона виходила з утопічних припущень і базувалася на нездійсненному розрахунку перетворити масу селянства у самодостатніх виробників, які, тим не менш, стояли би перед необхідністю віддавати частину своїх матеріальних і трудових ресурсів державі і поміщикам. Законодавчі акти, покликані регулювати аграрне реформування при переході від феодальної до капіталістичної системи суспільних відносин, не привели до чіткого розмежування поміщицької і селянської землі. Реформа не передбачала обов'язкового і негайного наділення селянства землею у власність. Законодавство лише надало таку можливість, але поставило процес наділення землею та звільнення від зобов'язаних відносин у залежність від добровільних угод, тобто не зробило його для селянства питанням правового регулювання.

Січневе польське повстання 1863 р., яке в губерніях Правобережної України так і не набуло розмаху, стало приводом для перегляду основ реформування поземельних відносин у краї з метою створення в особі селянства лояльної до влади опори в її протистоянні з місцевим польським дворянством. Адже польські землевласники